

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)

27 päivänä huhtikuuta 2006 *

Asiassa C-423/04,

jossa on kyse EY 234 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyyntöstä, jonka Social Security Commissioner (Yhdistynyt kuningaskunta) on esittänyt 14.9.2004 teke-mällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 4.10.2004, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Sarah Margaret Richards

vastaan

Secretary of State for Work and Pensions,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja P. Jann sekä tuomarit K. Schiemann, N. Colneric, J. N. Cunha Rodrigues (esittelevä tuomari) ja E. Juhász,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

julkisasiamies: F. G. Jacobs,
kirjaaja: johtava hallintovirkkamies L. Hewlett,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 20.10.2005 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

- Richards, edustajinaan barrister J. Sawyer ja barrister T. Eicke,
- Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus, asiamiehenään R. Caudwell, jota avustaa barrister T. Ward,
- Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään D. Martin ja N. Yerrell,

kuultuaan julkisasiamiehen 15.12.2005 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevista kysymyksissä 19 päivänä joulukuuta 1978 annetun neuvoston direktiivin 79/7/ETY (EYVL 1979, L 6, s. 24) 4 ja 7 artiklan tulkintaa.

- 2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat Richards, jolle on tehty sukupuolenkorjausleikkaus, ja Secretary of State for Work and Pensions (jäljempänä Secretary of State) ja joka koskee sitä, että viimeksi mainittu kieltäytyy myöntämästä Richardsille vanhuuseläkettä siitä lähtien, kun tämä on täyttänyt 60 vuotta.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Yhteisön lainsäädäntö

- 3 Direktiivin 79/7 4 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tasa-arvoisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan, että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei saa esiintyä välittömästi eikä välillisesti etenkin siviilisäädyn tai perheaseman perusteella eikä varsinkaan, kun on kysymyksessä:

- järjestelmien soveltamisala ja niiden piiriin pääsemisen edellytykset;
- velvollisuus osallistua rahoitukseen ja maksuosuuksien laskentaperusteet;
- ja huollettavista johtuvat lisät mukaan lukien, laskentaperusteet sekä etuuksiin olevan oikeuden kesto ja jatkumista koskevat edellytykset.”

- 4 Saman direktiivin 7 artiklan 1 kohdassa säädetään, että tämä direktiivi ei rajoita jäsenvaltioiden oikeutta jättää sen soveltamisalan ulkopuolelle:

”a) eläkeiän määrittelyä vanhuus- ja työeläkkeen myöntämiseksi sekä sen mahdollisia vaikutuksia muihin etuuksiin;

— —”

Kansallinen lainsäädäntö

- 5 Vuoden 1953 Birth and Deaths Registration Actin (syntyneiden ja kuolleiden rekisteröimisestä annettu laki) 29 §:n 1 ja 3 momentissa kielletään tekemästä mitään muutoksia syntymätodistuksia sisältävään rekisteriin, lukuun ottamatta kirjoitusvirheen tai aineellisen virheen korjaamista.
- 6 Vuoden 1992 Social Security Contributions and Benefits Actin (sosiaaliturvamaksuista- ja etuuksista annettu laki) 44 §:ssä säädetään, että henkilö voi saada A-ryhmän vanhuuseläkkeen (”tavallinen” vanhuuseläke) silloin, kun hän saavuttaa eläkeiän ja täyttää maksuja koskevat eri edellytykset.
- 7 Vuoden 1995 Pensions Actin (vanhuuseläkelaki) liitteessä 4 olevan I osan 1 §:n mukaan miesten eläkeikä on 65 vuotta ja ennen 6.4.1950 syntyneiden naisten eläkeikä on 60 vuotta.

- 8 Vuoden 2004 Gender Recognition Act (sukupuolen vahvistamisesta annettu laki, jäljempänä vuoden 2004 laki) annettiin 1.7.2004, ja se tuli voimaan 4.4.2005.
- 9 Tässä laissa annetaan henkilöille, jotka ovat jo vaihtaneet sukupuoltaan tai jotka suunnittelevat tällaista leikkausta, oikeus hakea sukupuolen vahvistamistodistuksen myöntämistä (gender recognition certificate), jonka perusteella he voivat saada uuden sukupuolensa vahvistetuksi lähes täysimääräisesti.
- 10 Vuoden 2004 lain 2 §:n 1 momentin mukaan sukupuolen vahvistamistodistus on myönnettävä silloin, kun hakija täyttää muun muassa seuraavat edellytykset:

”a) Hän kärsii tai on kärsinyt sukupuoli-identiteetin häiriöstä.

b) Hän on vaihtanut sukupuoltaan viimeistään kaksi vuotta ennen hakemuksen jättämispäivää.

– –”

- 11 Vuoden 2004 lain 9 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Kun henkilölle myönnetään täydellinen sukupuoli vahvistamistodistus, kyseinen henkilö kuuluu kaikissa olosuhteissa samaansa sukupuoleen (joten, jos hankittu

sukupuoli on miehen sukupuoli, henkilö katsotaan mieheksi, ja jos hankittu sukupuoli on naisen sukupuoli, henkilö katsotaan naiseksi).”

- 12 Vuoden 2004 lain 9 §:n 2 momentin mukaan sukupuolen vahvistamistodistus ei vaikuta toimiin tai tapahtumiin ennen sen myöntämistä.
- 13 Eläke-etuuksien osalta vuoden 2004 lain liitteessä 5 olevan 2 osan 7 §:n 3 momentissa säädetään seuraavaa:

” – mikäli henkilö (välittömästi ennen todistuksen antamista)

a) on mies, joka on saavuttanut iän, jossa samankäinen nainen saavuttaa eläkeiän, mutta

b) ei ole vielä täyttänyt 65 vuotta,

hänen katsotaan – – saavuttavan eläkeiän, kun todistus annetaan.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

- 14 Richards syntyi 28.2.1942, ja hänen syntymätodistukseensa hänen sukupuolekseen on merkitty mies. Koska Richardisilla todettiin sukupuoli-identiteetin häiriö, hänelle tehtiin 3.5.2001 sukupuolenkorjausleikkaus.
- 15 Richards haki 14.2.2002 Secretary of Statelta vanhuuseläkettä 28.2.2002 lukien, jolloin hän täytti 60 vuotta, jonka ikäisenä ennen 6.4.1950 syntynyt nainen voi kansallisen lain mukaan saada vanhuuseläkkeen.
- 16 Mainittu hakemus hylättiin 12.3.2002 tehdyllä päätöksellä sillä perusteella, että se ”oli tehty yli neljä kuukautta ennen kuin hakija täyttää 65 vuotta”, joka on miesten eläkeikä Yhdistyneessä kuningaskunnassa.
- 17 Koska Richardsin Social Security Appeal Tribunaliin tekemä valitus hylättiin, hän saattoi asian Social Security Commissionerin käsiteltäväksi ja vetosi siihen, että yhteisöjen tuomioistuimen asiassa C-117/01, K. B., 7.1.2004 antaman tuomion (Kok. 2004, s. I-541) johdosta se, ettei hänelle makseta vanhuuseläkettä 60 vuoden iästä lähtien, merkitsee Euroopan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 8 artiklan rikkomista ja direktiivin 79/7 4 artiklan vastaista syrjintää.

18 Secretary of State väitti ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa, että kantajan pääasiassa tekemä hakemus ei kuulu mainitun direktiivin soveltamisalaan. Sen mukaan nimittäin yhteisön oikeudessa säädetään ainoastaan vanhuusetuuksia koskevista yhdenmukaistamistoimenpiteistä myöntämättä kuitenkaan oikeutta tällaisiin etuuksiin. Lisäksi Richardsia ei syrjitty suhteessa niihin henkilöihin, jotka muodostivat tarkoituksenmukaisen vertailukohteen eli miehet, joille ei ollut tehty sukupuolenkorjausleikkausta.

19 Jotta Social Security Commissioner voi antaa ratkaisun tässä oikeudenkäyntiasianssa, se on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko se, että miehestä naiseksi muutetulta transseksuaalilta evätään vanhuuseläke, kunnes hän täyttää 65 vuotta, kun hän olisi ollut oikeutettu kyseiseen eläkkeeseen 60 vuoden iässä, mikäli hänet olisi kansallisessa lainsäädännössä katsottu naiseksi, direktiivin 79/7 vastaista?

2) Jos tähän vastataan myöntävästi, mistä päivästä lukien yhteisöjen tuomioistuinten ensimmäistä kysymystä koskevalla ratkaisulla katsotaan olevan oikeusvaikutuksia?”

Ensimmäinen kysymys

20 Ensimmäisellä kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy, kielletäänkö direktiivin 79/7 4 artiklan 1 kohdassa sellainen lainsäädäntö, jossa

evätään vanhuuseläkkeen myöntäminen miehestä naiseksi muutetulle henkilölle sillä perusteella, ettei hän ole täyttänyt 65:tä vuotta, vaikka kyseinen henkilö olisi ollut oikeutettu tällaiseen eläkkeeseen 60 vuoden iässä, mikäli hänet olisi kansallisen lain mukaan katsottu naiseksi.

- 21 Ensinnäkin on todettava, että jäsenvaltioiden tehtävänä on määrittää edellytykset, joiden perusteella henkilön sukupuolenvaihdos oikeudellisesti vahvistetaan (ks. vastaavasti em. asia K. B., tuomion 35 kohta).
- 22 Vastauksen antamiseksi ensimmäiseen kysymykseen on heti aluksi korostettava, että direktiivi 79/7 on sosiaaliturvan alalla ilmaus miesten ja naisten välisestä tasa-arvoisen kohtelun periaatteesta, joka on yksi yhteisön oikeuden peruseriaatteista.
- 23 Lisäksi yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti oikeus siihen, ettei ihmistä syrjitä sukupuolen perusteella on yksi ihmisen perusoikeuksista, ja yhteisöjen tuomioistuimen on varmistettava tämän perusoikeuden kunnioittaminen (ks. asia 149/77, Defrenne, tuomio 15.6.1978, Kok. 1978, s. 1365, 26 ja 27 kohta ja asia C-13/94, P/S, tuomio 30.4.1996, Kok. 1996, s. I-2143, 19 kohta).
- 24 Direktiivin 79/7 soveltamisala ei siten voi rajoittua pelkästään syrjintään, joka johtuu kuulumisesta jompaankumpaan sukupuoleen. Kun otetaan huomioon kyseisen direktiivin tarkoitus ja sillä suojattujen oikeuksien luonne, sen on katsottava koskevan myös syrjintää, joka perustuu asianomaisen henkilön sukupuolenvaihdokseen (ks. miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40) osalta erityisesti em. asia P/S, tuomion 20 kohta).

- 25 Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus väittää, että pääasian tosiseikat ovat seurausta kansallisen lainsäätäjän tekemästä valinnasta vahvistaa miesten ja naisten eläkeikä eri tavalla. Koska jäsenvaltioille on nimenomaisesti direktiivin 79/7 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa myönnetty tällainen oikeus, niillä on sen mukaan oikeus poiketa miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteesta vanhuuseläkkeiden osalta. Sillä seikalla, että, kuten pääasiassa, sukupuolesta johtuvat eläkejärjestelmien erot vaikuttavat transseksuaalien oikeuksiin, ei ole merkitystä.
- 26 Tällaista perustelua ei voida hyväksyä.
- 27 Richards väittää, että häneltä evättiin oikeus saada vanhuuseläke heti, kun hän oli täyttänyt 60 vuotta, toisin sanoen, kun hän oli saavuttanut sen iän, jolloin ennen 6.4.1950 syntyneet naiset voivat Yhdistyneessä kuningaskunnassa saada tällaisen eläkkeen.
- 28 Pääasiassa kyseessä oleva erilainen kohtelu johtuu Richardsin mahdottomuudesta saada vahvistetuksi vuoden 1995 vanhuuseläkelain soveltamista varten uusi sukupuoli, jonka hän on saanut leikkauksella.
- 29 Toisin kuin naiset, joiden sukupuoli ei ole seurausta sukupuolenkorjausleikkauksesta ja jotka voivat saada vanhuuseläkkeen 60 vuoden iässä, Richards ei voi täyttää yhtä mainitun eläkkeen myöntämiseksi asetettua edellytystä, joka nyt käsiteltävänä olevassa asiassa on eläkeikää koskeva edellytys.

- 30 Koska erilainen kohtelu, jonka kohteeksi Richards on joutunut, johtuu sukupuolenvaihdoksesta, sitä on pidettävä direktiivin 79/7 4 artiklan 1 kohdassa kiellettynä syrjintänä.
- 31 Yhteisöjen tuomioistuin on nimittäin jo katsonut, että kansallista lainsäädäntöä, jolla estetään transseksuaalia täyttämästä välttämätöntä edellytystä yhteisön oikeudessa suojatun oikeuden saamiseksi, koska hänen uutta sukupuoltaan ei vahvisteta, on pidettävä lähtökohtaisesti yhteensoveltumattomana yhteisön oikeuden vaatimusten kanssa (ks. em. asia K. B., tuomion 30–34 kohta).
- 32 Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus väittää, että 12.3.2002 tehdyllä, eläkkeen epäävällä päätöksellä ei ole rikottu mitään yhteisön oikeudessa myönnettyä oikeutta, koska oikeus vanhuuseläkkeeseen johtuu ainoastaan kansallisesta laista.
- 33 Tältä osin riittää, kun muistutetaan, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yhteisön oikeus ei vaikuta jäsenvaltioiden toimivaltaan säätää sosiaaliturvajärjestelmistään ja että silloin, kun alaa ei ole yhteisön tasolla yhdenmukaistettu, kunkin jäsenvaltion lainsäädännön asiana on vahvistaa edellytykset oikeudelle tai velvollisuudelle liittyä johonkin sosiaaliturvajärjestelmään ja edellytykset, joiden täytyessä oikeus etuuksiin syntyy. Jäsenvaltioiden on kuitenkin tätä toimivaltaa käyttäessään noudatettava yhteisön oikeutta (asia C-157/99, Smits ja Peerbooms, tuomio 12.7.2001, Kok. 2001, s. I-5473, 44–46 kohta ja asia C-92/02, Kristiansen, 4.12.2003, Kok. 2003, s. I-14597, 31 kohta).

- 34 Lisäksi direktiivin 79/7 4 artiklan 1 kohdan vastainen syrjintä kuuluu saman direktiivin 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa säädetyn poikkeuksen soveltamisalaan ainoastaan sillä edellytyksellä, että tällainen syrjintä on tarpeen niiden tavoitteiden saavuttamiseksi, joihin direktiivillä pyritään, kun siinä jätetään jäsenvaltioille mahdollisuus pitää voimassa eri eläkeikä miehille ja naisille (asia C-9/91, Equal Opportunities Commission, tuomio 7.7.1992, Kok. 1992, s. I-4297, 13 kohta).
- 35 Vaikka direktiivin 79/7 perustelukappaleissa ei täsmennetä niiden poikkeusten tarkoitusta, joista siinä säädetään, direktiivin 7 artiklan 1 kohdassa ilmaistujen poikkeusten luonteesta voidaan päätellä, että yhteisön lainsäätäjä on tarkoittanut antaa jäsenvaltioille luvan pitää eläkkeiden osalta tilapäisesti voimassa naisille myönnetyt edut, jotta jäsenvaltiot voivat tältä osin asteittain toteuttaa eläkejärjestelmien muutokset aiheuttamatta haittaa näiden järjestelmien monimutkaiselle taloudelliselle tasapainolle, jonka merkitystä se ei voinut sivuuttaa. Näiden etujen joukossa on nimenomaan, kuten saman direktiivin 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa säädetään, naispuolisille työntekijöille annettu mahdollisuus eläkeoikeuksiin aikaisemmin kuin miespuolisille työntekijöille (em. asia Equal Opportunities Commission, tuomion 15 kohta).
- 36 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivin 79/7 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa säädettyä poikkeusta sukupuoleen perustuvasta syrjintäkiellosta on tulkittava suppeasti (ks. asia 152/84, Marshall, tuomio 26.2.1986, Kok. 1986, s. 723, Kok. Ep. VIII, s. 457, 36 kohta; asia 262/84, Beets-Proper, tuomio 26.2.1986, Kok. 1986, s. 773, 38 kohta ja asia C-328/91, Thomas ym., tuomio 30.3.1993, Kok. 1993, s. I-1247, 8 kohta).
- 37 Näin ollen kyseistä säännöstä on tulkittava siten, että se koskee ainoastaan eri eläkeiän vahvistamista miehille ja naisille. Pääasia ei kuitenkaan koske tällaista toimenpidettä.

- 38 Edellä olevasta seuraa, että direktiivin 79/7 4 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että siinä kielletään sellainen lainsäädäntö, jossa evätään vanhuuseläkkeen myöntäminen miehestä naiseksi kansallisessa laissa määriteltyjen edellytysten mukaisesti muutetulle henkilölle sillä perusteella, ettei hän ole täyttänyt 65:tä vuotta, vaikka kyseinen henkilö olisi ollut oikeutettu tällaiseen eläkkeeseen 60 vuoden iässä, mikäli hänet olisi kansallisen lain mukaan katsottu naiseksi.

Toinen kysymys

- 39 Toisella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy siinä tapauksessa, että yhteisöjen tuomioistuimen on katsottava, että direktiivissä 79/7 kielletään pääasiassa kyseessä oleva kansallinen lainsäädäntö, onko tällaisen tuomion ajallisia vaikutuksia rajoitettava.
- 40 Yhteisöjen tuomioistuin voi ainoastaan poikkeustapauksissa joutua yhteisön oikeusjärjestykseen olennaisesti kuuluvaa yleistä oikeusvarmuuden periaatetta soveltamalla rajoittamaan asianomaisten henkilöiden mahdollisuutta vedota säännökseen, jota se on tulkinnut vilpittömässä mielessä perustettujen oikeussuhteiden pätevyyden kyseenalaistamiseksi (asia 24/86, Blaizot, tuomio 2.2.1988, Kok. 1988, s. 379, Kok. Ep. IX, s. 339, 28 kohta ja asia C-104/98, Buchner ym., tuomio 23.5.2000, Kok. 2000, s. I-3625, 39 kohta).
- 41 Lisäksi vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ennakkoratkaisupyynnön johdosta annetusta tuomiosta jäsenvaltiolle mahdollisesti aiheutuvat taloudelliset seuraukset eivät sellaisenaan oikeuta rajoittamaan kyseisen tuomion ajallisia vaikutuksia (asia C-184/99, Grzelczyk, tuomio 20.9.2001, Kok. 2001, s. I-6193, 52 kohta ja asia C-209/03, Bidar, tuomio 15.3.2005, Kok. 2005, s. I-2119, 68 kohta).

- 42 Yhteisöjen tuomioistuin on tullut tällaiseen tulokseen vain hyvin täsmällisesti määritetyissä olosuhteissa, kun vaarana olivat vakavat taloudelliset seuraukset, jotka aiheutuivat erityisesti vilpittömässä mielessä perustettujen sellaisten oikeussuhteiden lukuisuudesta, jotka perustuivat pätevästi voimassa olevana pidettyyn säännöstöön, ja kun oli ilmeistä, että objektiivinen ja huomattava epäselvyys – johon oli mahdollisesti myötävaikuttanut myös muiden jäsenvaltioiden tai Euroopan yhteisöjen komission toiminta – yhteisön säännösten ulottuvuudesta oli saanut yksityiset ja kansalliset viranomaiset toimimaan yhteisön säännösten vastaisesti (ks. em. asia Bidar, tuomion 69 kohta).
- 43 Nyt käsiteltävänä olevassa asiassa vuoden 2004 lain voimaantulo 4.4.2005 on omiaan lopettamaan pääasiassa kyseessä olevan kaltaiset oikeudenkäyntiasiat. Lisäksi Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus ei ole yhteisöjen tuomioistuimelle jättämiseen kirjallisissa huomautuksissa eikä suullisessa käsittelyssä uudistanut vaatimustaan, jonka se oli esittänyt pääasian yhteydessä ja joka koski tuomion ajallisten vaikutusten rajoittamista.
- 44 Näin ollen toiseen kysymykseen on vastattava, että tämän tuomion ajallisia vaikutuksia ei ole syytä rajoittaa.

Oikeudenkäyntikulut

- 45 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä yhteisöjen tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla yhteisöjen tuomioistuin (ensimmäinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

- 1) **Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä 19 päivänä joulukuuta 1978 annetun neuvoston direktiivin 79/7/ETY 4 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että siinä kielletään sellainen lainsäädäntö, jossa evätään vanhuuseläkkeen myöntäminen miehestä naiseksi kansallisessa laissa määriteltujen edellytysten mukaisesti muutetulle henkilölle sillä perusteella, ettei hän ole täyttänyt 65:tä vuotta, vaikka kyseinen henkilö olisi ollut oikeutettu tällaiseen eläkkeeseen 60 vuoden iässä, mikäli hänet olisi kansallisen lain mukaan katsottu naiseksi.**

- 2) **Tämän tuomion ajallisia vaikutuksia ei ole tarpeen rajoittaa.**

Allekirjoitukset